

Gelderse roos (*Vibúrnum ópulus* L.)

Twee manieren om insecten te lokken

Het wordt ze gemakkelijk gemaakt, de insecten die de bloemen van de Gelderse roos willen bezoeken. De bloemen van de vlakke tuilvormige schermen, waar het om te doen is, zijn wel klein, maar grote bloemen aan de rand zorgen ervoor dat de bloeiwijze goed in het oog valt. Bovendien hebben die kleine bloemen ook nog een lokmiddel voor insecten: als ze de bloemen dicht zijn genaderd wijst de geur van het stuifmeel hen verder de weg.

44 In ons land inheems

De Gelderse roos behoort tot de kamperfoelie-familie (*Caprifoliáceae*). Andere bekende bijenplanten van deze familie zijn bijvoorbeeld de sneeuwbes en de vlier. Het geslacht sneeuwbal (*Vibúrnum* L.), waar de plant deel van uitmaakt, telt ongeveer 250 soorten, waarvan het verspreidingsgebied zich uitstrekt in de gebieden met een gematigd en subtropisch klimaat van Eurazië en Noord-Amerika.

De Gelderse roos is een struik, die in ons land inheems is en langs bosranden en in duinstreken groeit. De plant is bladverliezend en verlangt een voedzame bodem met organische stoffen. Zij gedijt ook heel goed op een schaduwrijke plaats.

Lokbloemen

De bladeren staan tegenover elkaar en hebben een lange steel. Aan het begin daarvan zitten twee draadvormige aanhangsels en aan het eind, dicht bij de bladschijf, kleine oorvormige uitsteeksels die nectar afscheiden. De bladvorm is handvormig met drie grote lobben, die aan de rand grof getand zijn.

In mei en juni kunnen bijen en andere insecten, zoals vliegen en kevers, bij de Gelderse roos terecht voor nectar en stuifmeel. In de grote vlakke bloemschermen vinden we twee soorten bloemen. Langs de rand staan grote bloemen op de lange steel, die als optisch lokmiddel dienen voor bezoekende insecten. In deze bloemen zijn de stamper en de meeldraden niet tot ontwikkeling gekomen. De andere bloemen, midden in het scherm, zijn kortgesteeld en veel kleiner. De kleur van de bloemkroon is, net als bij die van de randbloemen, roomwit. De vijf kroonbladen zijn met elkaar vergroeid tot een korte buis, die aan de rand vijf lobben heeft. Tussen de lobben staan de meeldraden, ze zijn met de bloemkroon verbonden. Op de stijl van

de stamper, die heel erg kort is, staan drie kussen-vormige stempels. In het driehokkige onderstaande vruchtbeginsel komt slechts één zaadknop tot ontwikkeling.

Geurende stuifmeelkorrels

Bij de bloemen van de Gelderse roos is ook het stuifmeel een hulpmiddel bij de oriëntatie van insecten. Beter gezegd de geur van de stuifmeelkorrels, een amino-geur, die in het bijzonder aantrekkingskracht uitoefent op vliegen en kevers. Verondersteld wordt wel dat stuifmeelgeur de oudste bloemengeur is.

De nectar wordt op de bovenzijde van het vruchtbeginsel afgescheiden, en is gemakkelijk bereikbaar voor insecten met een korte tong. De nectar bevat gelijke hoeveelheden bietsuiker, vruchtesuiker en druivesuiker, een verhouding waar bijen de voorkeur aan geven.

Bittere vruchten

Na bestuiving groeit het vruchtbeginsel uit tot een besachtige steenvrucht, die iets doorschijnend is. In de vrucht komt één zaad tot ontwikkeling. Het vruchtvlees heeft een bittere smaak. Wellicht de reden waarom de vruchten niet direct door vogels worden verorberd als ze rijp zijn. Alleen bij pestvogels zijn de vruchten een geliefd voedsel. Ze eten alleen het vruchtvlees en leveren dus geen bijdrage aan de zaadverspreiding.

Sneeuwbal

Sedert het eind van de 16e eeuw is een bijzondere vorm van de Gelderse roos in ons land bekend en in cultuur gebracht. Bij deze vorm zijn alle bloemen steriel en hebben dus alle de vorm van die van de randbloemen. Het is de bekende sneeuwbal (*Vibúrnum ópulus* f. *roséum* (L.) Hegi), die in vele tuinen toepassing heeft gevonden. De bloeiwijze is een grote bol met witte bloemen. In Italië noemen ze hem 'pallone di neve'.

Literatuur

- Porsch, O. (1954). Geschlechtgebundener Blütenduft. Österr. Bot. Z. 101: 359-372.

Gelderse roos (*Viburnum opulus* L.)

A tak met bladeren en bloeiwijze; B tweeslachtige bloem en bloemknop; C meeldraad; D stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal, 3 korreloppervlak; E stamper; F vruchten; G steenkern.